

[Verschenen in: Ineke Teijmant (red) *De samenleving ligt op straat. Essays voor Léon Deben*. Apeldoorn: Het Spinhuis, pp. 15-16]

Beddenloos

Sjaak van der Geest

Na aandachtige lezing van de mooie beschouwing over ‘Wonen zonder dak’ van Léon Deben en Peter Rensen (2005) kan ik slechts concluderen dat de auteurs het eigenlijk over wonen zonder bed hebben. De vraag: Kunnen mensen wonen zonder een huis? Wordt daarom: Kunnen mensen wonen zonder een bed?

Het dak is een aansprekende metoniem voor het huis maar wat zwervers ‘werkelijk daklozen’ maakt is het ontbreken van een eigen veilige beschuttende slaapplek. Als de twee auteurs een onderscheid maken tussen ‘residentieel daklozen’ en ‘werkelijk daklozen’, dan zit het verschil in het feit dat de laatstgenoemden de nacht op straat doorbrengen. Velen slapen dan niet eens maar wandelen door de stad om warm te blijven. De auteurs spreken dan ook wel van ‘buitenlopers’. Sommigen beroemen zich erop dat ze niet slapen. Slapen is iets voor gezapige burgers (p. 21). Die trots op niet-slapen maskeert echter hun diepste ontredning en ontheemding.

Zonder het beslotene en de luxe van een huis stelt een schijnbaar simpele behoefte als slapen daklozen voor ingewikkelde problemen.... Waar slapen voor niet-daklozen een ritueel is omgeven door zekerheid en rust, is het voor veel daklozen een weerkerende en energieverslindende opdracht, en in veel gevallen een bezoeking (p. 16).

De nacht is het moment van de waarheid van het wonen. Overdag zijn de meeste mensen van huis; zij werken, zitten op school, zijn op bezoek en reizen van A naar B. 's Avonds komen velen thuis, maar velen zijn ook nog onderweg naar huis of gaan weer uit. Als het nacht wordt, voltrekt zich echter de grote schifting tussen bed-slapers en beddenlozen. Als Leon Deben met zijn assistenten de daklozen van Amsterdam wil tellen dan is de nacht het juiste moment; dan toont zich de tweedeling van bed-haves en -have-nots. Het volgende citaat van de socioloog Jansen dat Léon Deben en Peter Rensen aanhalen (p. 24) vat de idee van slapen als het ultieme wonen kernachtig samen.

‘Wonen is feitelijk al datgene dat voortvloeit uit de cultureel verankerde afspraak om een aantal meer en minder vitale menselijke functies en activiteiten – slapen, lichaamsverzorging, eten, koken, socialisatie, ontspanning, voortplanting, koestering, enz. – als één samenhangend pakket te verzorgen.’ En: ‘Ondertussen ligt de zwerver daar nog steeds op de bank te verrekken van de kou (...) Hij probeert te slapen; aan wonen komt hij niet toe (...) Hij moet slapen en proberen een beetje warm te worden of te blijven en straks zal hij wel verder zien.’

In zijn essayistische beschouwingen over herbergzaamheid in *Naakt geboren* schetst de Belgische cultuurfilosoof Jacques De Visscher (1999) hoe er verschillende ‘lagen’ van herbergzaamheid, *Heimlichkeit* zijn. Eerst is er de kleding die de naaktgeborene omhult en een warmere en sterkere huid geeft, dan het bed waar hij geborgenheid, rust, veiligheid en intimiteit vindt, dan de kamer met tafels en stoelen, het hele huis waarin hij ‘woont, en tenslotte de stad waar zijn huis deel van uit maakt. Het zijn concentrische, steeds bredere cirkels, waarbij iedere volgende cirkel de vorige veronderstelt.. Geen stad zonder huizen, geen huis zonder bed, geen bed zonder de beschutting van kleren en beddengoed.

Ik zou daar aan toe kunnen voegen: geen dag zonder nacht. Gerhard Nijhof (2001) houdt in zijn boekje *Ziekenwerk* een pleidooi voor een sociologie van de nacht. Sociologen die om 9 uur met hun werk beginnen en om 5 uur ermee stoppen, hebben geen benul van de sociologische betekenis van de nacht. Zij missen de helft van de werkelijkheid, of misschien nog wel meer, want in de nacht wordt de dag voorbereid en mogelijk gemaakt. Zoals het kind in bed wordt verwekt, zo wordt de dag in de nacht verwekt. De beddenlozen van de nacht zijn daar niet bij.

Literatuur

Deben, Léon & Peter Rensen

2005 Wonen zonder dak In: *Onderscheid in wonen: Het sociale van binnen en buiten*.
Boekaflevering bij *Mens en Maatschappij* 80: 13-26.

De Visscher, Jacques

1999 *Naakt geboren. Over herbergzaamheid, lijfelijheid, subjectiviteit en wereldlijkheid*.
Leende: Damon.

Nijhof, Gerhard

2001 *Ziekenwerk. Een kleine sociologie van alledaags ziekenleven*. Amsterdam: Aksant.